

RECENZE

John W. Best, *Research in Education*, Prentice-Hall, Inc. Englewood Cliffs, N. J., Seventh printing, USA 1963, 320 stran.

Další rozvoj výchovy v moderní společnosti je bezprostředně závislý na hlubším studiu metodologických problémů pedagogiky, zvláště na řešení teoretických otázek týkajících se výzkumu výchovného procesu. Od počátku šedesátých let byl zaznamenán i v Československu zvýšený zájem o pedagogickou metodologii a otázky pedagogického výzkumu se staly předmětem četných teoretických studií i vědeckých konferencí. V této situaci jistě zaujme podnětná kniha Johna W. Besta, profesora pedagogiky na Butlerově universitě v Indianopolis ve Spojených státech amerických, nazvaná „*Research in Education*“, která podává v jedenácti kapitolách podrobný rozbor všech hlavních problémů týkajících se výzkumné práce v pedagogice.

Ve vývoji vědeckého výzkumu rozlišuje Best tři stadia: stadium deduktivní, vycházející z aristotelovského sylogistického modelu myšlení, stadium induktivní, na jehož práhu stojí vystoupení Baconovo, a konečně stadium deduktivně induktivní, které je ve svých počátcích spjato se jménem Darwinovým. Tento nejmladší model výzkumu, jehož schéma shrnuje Best do pěti etap (stanovení problému; formulace hypotézy; shromáždění, utřídění a analýza faktů; formulace závěrů a verifikace nebo odmítnutí hypotézy) se rozvinul především v oblasti přírodních věd, kde přinesl v posledním století nebývalé výsledky. V naší době se pak stále více setkáváme se snahou aplikovat tento model i ve vědách společenských. Tak jako přírodní vědy díky své exaktní metodologii umožnily společnosti materiální rozmach, měly by společenské vědy za využití moderních metodologických postupů zajistit humánnější a šťastnější sociální podmínky lidstva.

Hlavní rysy výzkumu vidí Best v tom, že výzkum dospívá k poznatkům na základě primárních zdrojů, usiluje o odhalení obecných principů, je odborně veden, je systematický a exaktní. Výzkumný pracovník vychází ze všeho, co je již o problému známo, shromáždí, třídí a analyzuje fakta co nejdokonaleji za využití vhodné techniky, snaží se vyloučit všechny subjektivní momenty, opírá se o objektivní zkoušky a usiluje pokud možno o kvantifikaci údajů. V tak náročné podobě je ovšem výzkum možný většinou jen jako dlouhodobý týmový úkol. Podle vztahu k praxi rozlišuje Best výzkum základní a aplikovaný; podle toho, zda výzkum rozebírá to, co bylo, co je anebo co bude, rozděluje všechny pedagogické výzkumy na tři typy: historický, deskriptivní a experimentální. Přiznává ovšem, že ve výzkumné praxi se tyto typy často prolínají.

V dalších kapitolách rozebírá Best podrobně každý z těchto výzkumných typů. U historického výzkumu se zvláště zamýšlí nad analýzou pramenů (primární a sekundární prameny) a nad pojetím historického kriticismu. U deskriptivního výzkumu analyzuje jeho četné typy, jako přehledy (sociální, školní, přehledy veřejného mínění nebo trhu), motivační výzkum, studium jednotlivých případů i skupin, kauzální srovnávací studium atd. Stejně podrobně analyzuje i různé modely experimentálního výzkumu, ať již jde o výzkum laboratorní, lékařský nebo školní. Zvláštní kapitoly pak věnuje autor rozboru jednotlivých výzkumných metod (dotazníkové metody, pozorování, rozhovoru, psychologických testů a sociometrických metod), dále interpretaci faktů a jejich statistickému rozboru a vyhodnocení.

Ani formální zpracování výzkumné zprávy nepochybně Best bez povšimnutí. Přináší pokyny, jak má být zpráva uspořádána, jak citovat literaturu a prameny, jak upravit kapitoly i jak zpracovat tabulky, přílohy a rejstříky. Zajímavý je i návod, jak přistupovat k hodnocení výzkumu. Best se snaží shrnout do několika základních bodů hlavní aspekty, k nimž musíme při posuzování vědeckého výzkumu přihlížet. Recenzent má posoudit zvolený problém, zkoumanou hypotézu, definice hlavních termínů, zdroje faktů, zpracování literatury, použité výzkumné metody, způsob analýzy dat, získané závěry, podněty pro další výzkum i formální zpracování výzkumné zprávy. Závěrem uvádí autor jako příklad některé významné výzkumné

studie; z nich klade na první místo výzkum vývoje nadaných dětí, prováděný v letech 1921 až 1946 na Stanfordské universitě kolektivem pracovníků za vedení Lewise M. Termána.

V krátké zprávě nelze naznačit bohatství podnětů, které se autorovi podařilo soustředit v této knize, založené na dlouhodobých výzkumných zkušenostech i na důkladné znalosti americké literatury z této oblasti. Prostý sloh, logická vyříbenost a poutavost studie svědčí o tom, že doporučované zásady pro zpracování vědecké práce vztahuje autor v plné míře i na svou práci vlastní. Na takto široce a systematicky koncipovanou knihu o pedagogickém výzkumu budeme v české pedagogice pravděpodobně ještě nějakou dobu čekat.

Vladimír Jůva

Dagmar Čapková, *Předškolní výchova v díle J. A. Komenského, jeho předchůdců a pokračovatelů*, SPN, Praha, 1968, 273 stran.

Ve své studii řeší autorka vývoj názorů na předškolní výchovu a praktických pokusů o její uskutečnění v různých historických údobích se zvláštním zaměřením na dílo Jana Amosa Komenského, jeho předchůdců a pokračovatelů.

Kniha je rozčleněna do sedmi kapitol: Úvodní kapitola je věnována zhodnocení významu Komenského, v druhé se pojednává o teorii a praxi výchovy nejmenších dětí před J. A. Komenským, v třetí o pojetí výchovy a vzdělání v pracích Komenského, v čtvrté o základních aspektech, z nichž vycházel při určování obsahu a metod výchovy a vzdělání dětí předškolního věku. V páté kapitole je provedena analýza knihy *Orbis pictus* z hlediska problematiky obsahu a metod výchovy a vzdělání, šestá, nejrozsáhlejší, je zaměřena na působení myšlenek Komenského v jednotlivých etapách vývoje pedagogiky v českých zemích a na Slovensku. Poslední kapitola se zabývá posouzením vlivu Komenského v současném systému výchovy dětí předškolního věku.

Autorka podrobně sledovala v díle Komenského myšlenky týkající se výchovy a vzdělání předškolních dětí, a to v několika rovinách. Zjišťovala jeho vliv na demokratizaci školství, přesně vymezila funkci jeho myšlenek a jejich význam v dobových souvislostech a v ideovém kontextu jeho celého díla. Oceňuje a vyzvedává Komenského předškolní výchovný systém jako celek a jeho sepětí se základní školou. Jeho koncepce kritérií pro vzdělávání a výchovu dětí v předškolním věku je autorkou všestranně zhodnocena a srovnána s dnešním stavem řešení tohoto problému. Toto hodnocení je možno považovat za největší přínos publikace. Je v něm obsaženo vyhodnocení požadavků na vědomosti, dovednosti a návyky, které mají tvořit systém, na výběr a utřídění poznatků podle důležitosti a na vztahy mezi jednotlivými složkami výchovy vzhledem k jejich obsahu.

Konfrontace se současným stavem ukazuje některé základní shody i rozdíly mezi dnešní pedagogikou a systémem, který náš přední myslitel propracoval. Je zajímavé, že právě v oblasti rozumové výchovy, která bývá právem považována za integrální složku v harmonické, všestranné výchově člověka a zejména dorůstajícího pokolení, se dnešní obsahová hlediska překvapivě blíží požadavkům Komenského. V ostatních složkách lze sledovat řadu shod, ale i rozdílu, které jsou historicky podmíněné. Autorka vyzvedává Komenského metodu didaktické redukce, která bývá u současných badatelů zanedbávána.

Publikace je zpracována velmi přehledně, autorka v ní zdařile utřídila rozsáhlý historický i faktický materiál a zhodnotila jej. Teoretický i praktický pedagogicko-didaktický odkaz Jana Amosa Komenského byl a bude stále nově interpretován a uváděn do nových souvislostí a vztahů k současné pedagogice. Způsob, jakým to učinila Dagmar Čapková, je velmi precizní a z metodologického hlediska příkladný.

Lili Monátová

Vladimír Jůva, *Die ästhetische Erziehung der Jugend I*, Spisy University J. E. Purkyně, filosofická fakulta, č. 124, Brno 1967, 135 stran.

Neexistuje mnoho prací, které se zabývají teorií estetické výchovy mládeže. A proto každá studie, která se obrací k této problematice, vzbuzuje pozornost, neboť pomáhá probouzet oprávněné místo výchovné oblasti donedávna značně opomíjené. To platí v plné míře o práci Vladimíra Jůvy. Nevyčerpává samozřejmě veškerou problematiku, ale usiluje o analýzu některých základních otázek estetické výchovy. Studie obsahuje tři díly. První díl je věnován metodologickým otázkám teorie estetické výchovy, druhý přehlíží vývoj této výchovy od antiky až po současnou dobu a závěrečný díl je pojat jako řešení stěžejních otázek moderní koncepce estetické výchovy mládeže.